

2. Filonenko–Borodich M. M. Issledovanie inzhenera N. V. Pogorzhe'skogo i osobennosti prodol'nogo izgiba / M. M. Filonenko–Borodich // Vestnik inzhenerov: Nauchno–tehnicheskij organ vserossijskoj asociacii inzhenerov. – Moskva, 1927. – №4–5.

3. Filonenko–Borodich M. M. Issledovanija N. V. Pogorzhe'skogo i osobennosti zadachi o prodol'nom izgibe / M. M. Filonenko–Borodich // K voprosu o raschete szhatyh sterzhnej [Tekst]: Metod prof. N. V. Pogorzhe'skogo: [Sbornik statej]. – Moskva: izd–vo i 1 tip. Transzheldorizdat, 1935. – 108 s. – (Trudy Moskovskogo instituta inzhenerov transporta im. I. V. Stalina; Vyp.48).

4. Filonenko–Borodich M. M. Ob izgibe polosy / M. M. Filonenko–Borodich // Sbornik statej po stroitel'noj mehanike. – II. – Vestnik VIA RKKA. – 1937. – №20. – 238 s.

5. Filonenko–Borodich M. M. O ploskoy zadache dlja klina / M. M. Filonenko–Borodich // Prikladnaja matematika i mehanika. – 1962. – T.26. – Vyp.3. – S.120–138.

Salata H. V., Candidate of Historical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Information, Library and Archives, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine, Kiev), salaty@bigmir.net

Scientific school of Professor L. D. Proskuryakov: personification of the history of science and technology

The publication attempts to outline the main stages of scientific activities of Mikhail Mitrofanovich Filonenko–Borodicz (1885–1962) – the famous scientist in the field of mechanics, mathematics, the author of research on strength of materials and theory of elasticity, spatial problems of theory of elasticity, mechanical strength theory, the model of elastic Foundation. The key role of L. D. Proskuryakov in the formation of the future world scientist Professor Filonenko–Borodicz is indicated.

The article aims at defining key milestones of Filonenko–Borodicz's professional activities. The methodological background of the study is the general principle of objectivity and historicism. The author concludes that scientific and pedagogical heritage of the scientist has not been accurately studied.

Keywords: Mikhail Mitrofanovich Filonenko–Borodicz, structural mechanics, theory of elasticity, mechanics of materials, Lavr Dmitrievich Proskuryakov, scientific activity, bridge construction, science, technology, history of science and technology.

* * *

УДК 930.1(477)

Слободянюк М. А.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
українознавства, Дніпропетровський національний
університет залізничного транспорту
(Україна, Дніпро), nikslobo@gmail.com

СУЧАСНА РЕГІОНАЛЬНА ІСТОРІОГРАФІЯ АНТИФАШИСТСЬКОЇ БОРОТЬБИ ОУН–УПА

Здійснено спробу проаналізувати стан висвітлення у сучасній регіональній історіографії антифашистської діяльності ОУН–УПА. Зазначено, що після здобуття державної незалежності України проблематика ОУН–УПА стала однією з найбільш популярних серед науковців. Фактографічну основу синтетичних праць з цієї тематики складають публікації краєзнавчого, локального характеру. З'ясовано, що найбільша увага регіональних дослідників була спрямована на основні центри активності українського національно-визвольного руху: Волинь і Галичину. Більшість аспектів боротьби українських націоналістів проти окупантів у цих регіонах висвітлена на належному науковому рівні. Водночас, проблематика, пов'язана переважно зі східними та центральними регіонами України потребує подальших пошукув. Встановлено, що недостатньо опрацьованими залишаються такі теми, як боротьба з окупантами оунівського підпілля у містах Галичини, Волині, Буковини і Закарпаття та у сільській місцевості Східної і Центральної України.

Ключові слова: історіографія, ОУН–УПА, Друга світова війна, антифашистська діяльність, регіональні дослідження, Волинь, Галичина.

Від моменту здобуття державної незалежності України діяльність ОУН і УПА стала однією з найбільш популярних серед науковців. Значне місце у цих дослідженнях належить питанням антифашистської боротьби ОУН і УПА. Упродовж останньої чверті століття з'явилась значна кількість праць, присвячених антифашистській діяльності ОУН–УПА в окремих місцевостях України.

Волинь як коліска повстанської армії привернула найбільшу увагу дослідників українського руху Опору.

Цю тему розробляли О. Озимчук [34] і О. Ленартович [26]. Про діяльність ОУН–Б на Волині написала монографію Г. Стародубець. Вона встановила, що вже у 1942 р. були закладені основи трифронтової боротьби: проти радянських партизанів, польських колоністів і гітлерівців одночасно. Це значно послаблювало українські самостійницькі сили. Головною особливістю 1942 р. в діяльності бандерівців стала наявність внутрішньопартійного конфлікту між «волинською» і «галицькою» групами. Головний Провід не зміг реально оцінити настрої населення Волині. Саме тому намагання Крайового Проводу ОУН активізувати збройний опір окупантам під оунівським керівництвом не підтримувалися. Зовнішнім проявом цього конфлікту стала інертність бандерівського руху у військовій сфері, яка тривала до осені 1942 р. [44].

В. Мазурок, розглядаючи історію антифашистської боротьби на Волині, навів кілька фактів, що український рух Опору був представлений формуваннями ОУН–Б і ОУН–М, гетьманцями, загонами Т. Бульби–Боровця і Фронту української революції (ФУР) під орудою Т. Басюка. Всі вони до осені 1943 р. були підпорядковані або роззброєні бандерівцями [27].

На основі спогадів, документів, наукової і публіцистичної літератури про розвиток і діяльність Служби безпеки ОУН–Б у Волинській області розповідається у праці Я. Антонока [1]. У праці розкриті раніше невідомі, часто замовчувані, «темні» сторінки діяльності «есбістів». Були висвітлені питання структури СБ, процес підготовки працівників, боротьба з німецькою і радянською агентурою, слідчо–оперативна і розвідувально–агентурна робота тощо. Цінність монографії полягає в тому, що вона суттєво доповнює уявлення про діяльність СБ ОУН–Б по всій Україні.

У рамках проекту «Літопис УПА» видано книгу В. Ковальчука [18]. Акцент у його праці зроблений не на військово–політичній діяльності ОУН–УПА, а на розвитку і функціонуванні мережі ОУН–Б та запілля УПА. Коло охоплених дослідником питань включало специфіку діловодства та архівної справи в запіллі УПА, особливості діяльності референтур запілля УПА, регіональні відмінності функціонування референтур, проблему криптонімів та псевдонімів. Автор окреслив межі свого наукового пошуку Волиню і Півднем Поліссям, але наголосив на потребі типологізації особливостей функціонування мережі ОУН(б) та запілля УПА в рамках цілої УПА, українського національно-визвольного руху як такого та в ширших політичних та інтелектуальних контекстах.

Ще одним центром українського руху Опору стала Галичина. Цьому краю присвячені дисертації Н. Мизака та В. Старки [31; 43]. Діяльність ОУН–УПА у Тернопільській області вивчав Ф. Полянський [39]. Автор дійшов висновку, що радянському підпіллю не вдалося створити там єдиної централізованої структури. Значного впливу в краї воно не мало. Польський рух Опору особливо сильні позиції мав на півдні області – у Бучацькому районі. Боротьбу з німцями вели також курені УПА–Захід, що діяли на території центральної і південної Тернопільщини. Бережанська округа стала місцем перебування керівників ОУН–УПА Р. Шухевича, М. Арсенича, Я. Бусла, а також проведення важливих заходів організаційно–військового характеру

(Ш Надзвичайний Збір ОУН, численні засідання Проводу ОУН).

Події одночасно у Галичині та Волині потрапили у сферу наукових інтересів М. Вегеша та К. Сміяна [3]. Завдяки М. Вегешу [4] науковий загал познайомився з діяльністю українського руху Опору в угорській зоні окупації. Щоправда, її результати важко назвати успішними. Упродовж березня–липня 1942 р. на Закарпатті угорці заарештували більш ніж півтори тисячі членів та «симпатиків» ОУН–Б. Відновити підпільну мережу вдалося тільки у 1944 р.

Приєднаний до Румунії Буковинський край також не залишився осторонь у боротьбі проти окупантів України. В. Підлубний схарактеризував політичну, організаторську та бойову діяльність структур ОУН і УПА в цьому регіоні, простежив процес та обставини створення сотень і куренів УПА, окремо зупинився на перемовинах українських націоналістів з представниками румунського уряду [38].

І. Фостій встановив, що відразу після відступу Червоної армії за Дністер у Чернівцях владу перебрала Українська Національна Рада. Однак українська влада проіснувала лише тиждень. 11 липня румунські жандарми і військові підрозділи познімали з сільських рад українські прапори. До збройного конфлікту не дійшло. 7 липня 1941 р. в готелі «Чорний орел» відбулися переговори членів Національної Ради з представниками окупантів, де було укладено угоду про те, що українці припиняють підготовку збройних акцій проти румунської адміністрації. Патріотам дозволялося вивести членів підпілля до німецької зони окупації. Усі, хто залишав Буковину, позбавлялися румунського громадянства. У такий спосіб Румунія убезпечила себе від збройного українського опору і позбулася активного українського елемента. Згодом з цих людей був сформований так званий «Буковинський курінь». Виїзд двох націоналістичних груп значно зменшив кількість оунівців у краї, але в районах ще залишалось близько 1100 активістів. Одні з них зверталися до німецького уряду щодо приєднання Буковини до рейхскомісаріату «Україна», інші вели підпільну пропаганду за українську державу, збирали зброю, готувалися до збройної боротьби [46].

Якщо діяльність ОУН–УПА на заході України була загальновідомим фактом і підтверджувалася відповідними науковими напрацюваннями, то історія націоналістичного підпілля та повстанського руху у центральних, східних та південних областях довгий час залишалася «білою плямою». Лічені діаспорні видання на цю тему [28; 40] містили безцінний емпіричний матеріал і стали важливою початковою віхою у вивченні питання. Але ці праці страждали на однобічність джерельної бази, заідеологізованість та застарілу методологію. Зусиллями сучасних істориків, місцевих краєзнавців–ентузіастів цю прогалину вдається поступово ліквідувати. Такі дослідження важливі також з огляду на необхідність дати відповідь на питання, був національний рух Опору явищем регіональним чи загальноукраїнським.

З головним осередком повстанського руху межувала Житомирщина, на теренах якої весь період окупації точилася гостра конкуренція між радянськими партизанами та формуваннями ОУН і УПА. Праці

В. Жилюк стали першою спробою систематизувати інформацію про діяльність українського руху Опору в регіоні. Дослідниця зазначала, що у важких в умовах «нового порядку» оунівцям вдалося розбудувати в області густу мережу. Навесні 1942 р. ця мережа потерпала від масових арештів. Якщо у 1941 – першій половині 1942 рр. місцеві керівники були здебільшого членами похідних груп, то в подальшому вони все більше замінялися на місцевих жителів. Головною формою повстанського руху на Сході України був рейд. Перший рейд на Житомирщину на рубежі 1942–1943 рр. здійснила сотня «Верещаки». Під час рейдів загони УПА вступали в бої з німцями та радянськими партизанами. За радянськими оцінками, восени 1943 р. загальна чисельність відділів УПА в області перевищувала 1200 бійців [12; 13].

Крім В. Жилюк рейди УПА на території Житомирської області проаналізував О. Озимчук [35]. Чимало публікацій з історії структур ОУН–УПА у Житомирській та суміжних районах Київської області опублікував І. Ковальчук [20; 21; 22]. Про оунівське підпілля Києва написали С. Курило та С. Кот [23; 25]. Наскільки ефективним був український рух Опору на Хмельниччині з'ясував Ю. Олійник [36; 37].

Спеціалістом з історії ОУН на Сумщині вважається Г. Іванущенко, який виявив у Державному архіві Сумської області та оприлюднив два збірники відповідних документів і підготував на їх основі низку публікацій [15; 16; 17]. Діяльність ОУН на Кіровоградщині присвячена колективна розвідка місцевих дослідників. Вони звернули увагу на суттєву перешкоду у розгортанні українського руху Опору: неузгодженість дій бандерівців і мельниківців дезорієнтувала прибічників на місцях, призводила до конфліктів між ними [2].

Першими дослідниками історії ОУН на Дніпропетровщині стали П. Хобот та Д. Куделя [47; 48; 24]. Вони використали в своїх публікаціях раніше невідомі документи, значно доповнивши архівним матеріалом з України доробок Л. Шанковського, з яким вони згодні щодо загальної оцінки діяльності ОУН в регіоні як потужної політичної сили. З ініціативи П. Хобота у 2010 р. побачив світ збірник статей «Діяльність підпілля ОУН на Сході України» [9]. Ґрунтовніше історію українського руху Опору розглянуто у дисертаціях В. Гладуша та М. Слободянюка [7; 41], співавторському виданні І. Шахрайчука та М. Слободянюка [42]. Кілька статей на тему діяльності ОУН на Криворіжжі оприлюднив Р. Шляхтич [50; 51].

Серед запорізьких краєзнавців особливо слід відзначити праці О. Мороко [32], який став піонером у вивченні історії ОУН в області, та Ю. Щура. Останній на основі матеріалів з архіву Управління СБУ в Запорізькій області та місцевих державних архівів уперше зміг представити комплексну картину діяльності оунівців в краї [54]. Автор охопив своїми науковими пошуками не тільки цей регіон, а й усю Наддніпрянщину [52; 53].

З'явилися сучасні дослідники діяльності ОУН на Миколаївщині [11; 14], Харківщині [45] та Донбасі [10; 33]. Світ побачило два ґрунтовних видання, що дають уявлення про особливості зародження та діяльності підпілля ОУН у Хмельницькій області та на Уманщині [49; 30].

Написана на основі широкого кола невідомих раніше джерел розвідка Т. Вінчковського та І. Нікульчі заповнила «білу пляму» розгортання українського руху Опору в румунській окупаційній зоні. Дослідники виявили на цій території структури ОУН-М, ОУН-Б, а також групи УНРівського та гетьманського спрямування. Автори доводили, що самостійницькі ідеї мали підтримку у частини населення «Трансїстрії». На цю категорію і спиралася ОУН у боротьбі за відновлення незалежної української держави. Т. Вінчковський та І. Нікульча піддали сумніву тезу Л. Шанковського, що наприкінці окупації у «Трансїстрії» налічувалося 5000 активістів і симпатиків ОУН-Б у складі 1200 ланок. Натомість співавтори навели дані румунських спецслужб, за якими на липень 1942 р. було виявлено 557 українських «ірредентистів». Причому переважна більшість підпілля «Трансїстрії» (393 особи) зосереджувалася у Тульчинському повіті, тоді як в Одеському повіті – 4 [6].

Почали також з'являтися праці, автори яких зчиняють спроби охопити в одному дослідженні всю Східну і Центральну Україну або кілька областей, встановити місцеву специфіку українського руху Опору, зробити необхідні узагальнення [8; 19]. Наприклад, П. Медведок з'ясував, як виглядала діяльність оунівського підпілля у Східній Україні у світлі німецьких документів [29].

Є. Горбуров звернув увагу на особливості національного складу і ментальності населення Півдня України, які поставили оунівців перед необхідністю вироблення специфічних форм діяльності. У своїй агітації місцеві осередки ОУН більше уваги приділяли не національним, а соціально-економічним питанням, викривали злочини сталінського й гітлерівського режимів, обстоювали переваги української державності. Збройні виступи проти нацистів не мали систематичного характеру і не завдали відчутних втрат ворогу [8, с. 10, 11].

Отже, завдяки діаспорним і вітчизняним дослідникам стало відомо, що загони УПА діяли не тільки в Західній Україні, а й на решті території країни. Головною метою діяльності УПА в цих регіонах було засвідчити українську військову присутність, захистити населення від фашистів і «совєтів» та вести активну пропаганду за допомогою мітингів, зборів, розповсюдження друкованої продукції.

Однак слід зауважити, що партизанський рух УПА в цих областях, хоча й користувався певною підтримкою місцевого населення, тим не менше, не міг довго існувати без матеріальної і кадрової підтримки з Волині та Галичини. Значна частина загонів УПА прийшла у ці області рейдами з західноукраїнських земель. Інші підрозділи утворилися з членів місцевого підпілля ОУН напередодні повернення радянської влади, активної антифашистської боротьби не проводили, а з приходом Червоної армії швидко припинили своє існування.

Отже, діяльність підпілля ОУН у східних областях досліджена доволі ґрунтовно, так само це стосується й антифашистської діяльності УПА та підпілля ОУН у сільській місцевості західних областей. На цьому фоні очевидною прогалиною виглядає висвітлення боротьби з окупантами оунівського підпілля у містах Галичини, Волині, Буковини і Закарпаття та у сільській

місцевості східних і центральних областей. Помітні наукові напрацювання з цієї тематики дотепер відсутні. Все ще бракує ґрунтовних синтетичних досліджень, які б висвітлювали антифашистську боротьбу ОУН і УПА в межах всієї Східної і Центральної України.

Список використаних джерел

1. Антонюк Я. Діяльність служби безпеки ОУН на Волині / Я. Антонюк. – Луцьк: Волинська книга, 2007. – 176 с.
2. Бокій Н. Національний рух Опору 1941–1945 рр. у Центральноукраїнському регіоні (за матеріалами Кіровоградщини) / Н. Бокій, О. Житков, І. Козир // Друга світова війна і доля народів України. – К.: Зовнішторгвидав, 2007. – С.86–96.
3. Вегеш М. Нариси історії національно-визвольного руху в Галичині та Волині напередодні і в роки Другої світової війни (1939–1944) / М. Вегеш, К. Сміян. – Ужгород: УжДУ, 1998. – 104 с.
4. Вегеш М. Сторінки історії ОУН–УПА в Закарпатті (1939–1956 рр.) / М. Вегеш // Сучасність. – 2001. – №3. – С.85–97.
5. Веденєєв Д. Особливості спеціальної діяльності українського націоналістичного підпілля у центральних та південно-східних регіонах Української РСР (1941 – кінець 1940-х рр.) / Д. Веденєєв // Воєнна історія Наддніпрянщини та Донщини. Наук. збірник. – К.: Б.в., 2011. – С.361–366.
6. Вінчковський Т. С. Українське самостійницьке підпілля у Трансїстрії (1941–1944 рр.) / Т. С. Вінчковський, І. Я. Нікульча // Укр. іст. журн. – 2007. – №5. – С.123–134.
7. Гладуш В. А. Бойова діяльність антифашистського підпілля Придніпров'я в роки окупації України (червень 1941 – листопад 1943 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 20.02.22 «військова історія» / В. А. Гладуш. – К., 2000. – 18 с.
8. Горбуров Є. Г. Рух опору і націоналістичне підпілля на Півдні України та в Криму в період окупації. 1941–1944 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «історія України» / Є. Г. Горбуров. – К., 2003. – 18 с.
9. Діяльність підпілля ОУН на Сході України. 3б. ст. / [Упоряд. Хобот П. В.]. – Дніпропетровськ: Спадщина, 2010. – 132 с.
10. Добровольський С. ОУНівське підпілля Донеччини / С. Добровольський. – Павлоград: Самвидав Леоніда Романюка, 2009. – 35 с.
11. Друмов В. І. Українське підпілля у 1941–1944 рр. на Миколаївщині / В. І. Друмов // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. (36. ст.). – К., 1999. – Вип. 7. – С.141–145.
12. Жилюк В. М. Діяльність ОУН та УПА на Житомирщині у 1941–1955 рр.: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Жилюк В. М. – Рівне, 2007. – 215 с.
13. Жилюк В. М. Діяльність ОУН та УПА на Житомирщині у 1941–1955 рр. / В. М. Жилюк. – Рівне: Волинські обереги, 2008. – 308 с.
14. Зайцев Ю. Націоналістичне підпілля на території Миколаївщини в 1941–1944 рр. / Ю. Зайцев. – Миколаїв: Б.в., 2006. – 11 с.
15. Іванущенко Г. Деякі факти діяльності ОУН і УПА на Сумщині / Г. Іванущенко // Український визвольний рух. – Львів, 2004. – №3. – С.260–272.
16. Іванущенко Г. Залізом і кров'ю. Сумщина в національно-визвольній боротьбі першої половини ХХ ст. Історико-документальні нариси / Г. Іванущенко. – Суми: Собор, 2001. – 192 с.
17. Іванущенко Г. Підпілля ОУН–УПА на Сумщині: деталізація подій через призму документів спецслужб / Г. Іванущенко // Діяльність підпілля ОУН на Сході України. Збірник статей / Упоряд. Хобот П. В. – Дніпропетровськ: Спадщина, 2010. – С.79–103.
18. Ковальчук В. Діяльність ОУН(б) і запілля УПА на Волині і південному Поліссі (1941–1944) / В. Ковальчук. – Торонто–Львів: Літопис УПА, 2006. – 497 с.
19. Ковальчук В. ОУН в Центральній, Південній та Східній Україні. 1941–1950-ті рр. / В. Ковальчук. – К.: Житомирська обласна друкарня, 2011. – 80 с.
20. Ковальчук І. Діяльність структур ОУН на території Житомирської та західних районів Київської областей у 1942 році / І. Ковальчук // Волинські історичні записки. 3б. наук. праць. – Т.5 / І. Ковальчук. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С.91–98.
21. Ковальчук І. До питання про діяльність рейдуючих і місцевих боївків УПА на території Житомирської області в 1943 році / І. Ковальчук // Україна у Другій світовій війні:

джерела та інтерпретації (до 65-річчя Великої Перемоги): Матеріали міжнародної наукової конференції, м. Київ, 27 квітня 2010 року / Відп. ред.: Легасова Л. В. – К., 2011. – С.580–587.

22. Ковальчук І. В. Формування похідних груп ОУН і їх проникнення на територію Житомирської та Київської областей у липні–серпні 1941 р. / І. Ковальчук // Історичні студії Волинського національного ун-ту ім. Л. Українки. – 2010. – Вип.3. – С.86–92.

23. Кот С. Підпілля ОУН в окупованому Києві. 1941–1943 / С. Кот // Друга світова війна і доля народів України: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – К.: Сфера, 2005. – С.126–140.

24. Куделя Д. Дніпропетровських «бандерівців» німці розстрілювали як і комуністів / Д. Куделя // Наше місто. – 1994. – 23 серпня.

25. Курило Т. Сила та слабкість українського націоналізму в Києві під час німецької окупації (1941–1943) / Т. Курило // Україна модерна. – 2008. – №2 (13). – С.115–130.

26. Ленартович О. Ю. Український національно-визвольний рух на Волині в роки Другої світової війни / О. Ю. Ленартович. – Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Л. Українки, 2011. – 412 с.

27. Мазурок В. П. Самостійницький рух на Волині в 40–х – на початку 50–х років ХХ століття: автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / В. П. Мазурок. – Івано-Франківськ, 2006. – 23 с.

28. Матла З. Південна похідна група / З. Матла. – Мюнхен: Наша книгозбірня, 1952. – 32 с.

29. Медведок П. Українське націоналістичне підпілля в Східній Україні за документами поліції безпеки та СД / П. Медведок // Українська Повстанська Армія і національно-визвольна боротьба в Україні у 1940–1950. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1992. – С.186–193.

30. Мизак Н. За тебе, свята Україно. Кн.5: Кам'янець–Подільська область у визвольній боротьбі ОУН, УПА / Н. Мизак, В. Горбатюк. – Чернівці: Букрек, 2006. – 352 с.

31. Мизак Н. С. Південне галицьке Надзбруччя у визвольній боротьбі ОУН, УПА у 1939–1953 рр.: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Мизак Н. С. – Чернівці, 2000. – 223 с.

32. Мороко В. М. ОУН на Запоріжжі в роки радянсько-німецької війни / В. М. Мороко // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного ун-ту. – Дніпропетровськ: Промінь, 1997. – Вип.2. – С.152–164.

33. Нікольський В. М. Підпілля ОУН(б) у Донбасі / В. М. Нікольський. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2001. – 178 с.

34. Озимчук О. Б. Антифашистська боротьба ОУН–УПА в роки Другої світової війни (період 1941–1944 рр.) на матеріалах Волині: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Озимчук О. Б. – Рівне, 1995. – 200 с.

35. Озимчук О. Б. Рейди УПА на території Житомирщини в 1943 році / О. Б. Озимчук // Малинщина у протисторії часі: Матеріали Всеукраїнської науково-краснознавчої конференції, 25–27 вересня 1996 р. – Малин, 1996. – С.120–122.

36. Олійник О. Боротьба ОУН–УПА проти окупаційного режиму на Хмельниччині / О. Олійник // Матеріали Х–ої Подільської історико-краснознавчої конференції. – Кам'янець–Подільський: Кам'янець–Подільський держ. педагогіч. ун-т, 2000. – С.74–77.

37. Олійник О. В. Український національно-визвольний рух в генеральній окрузі Волинь–Поділля (1941–1944) / О. В. Олійник // Наукові праці Кам'янець–Подільського національного ун-ту ім. І. Огієнка. Серія: Історичні науки. – 2008. – Вип.18. – С.366–376.

38. Піддубний В. М. Діяльність ОУН та УПА на Буковині в 1940–1952 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / В. М. Піддубний. – Чернівці, 2010. – 19 с.

39. Полянський Ф. І. Німецький окупаційний режим і рух Опору на Тернопіллі (1941–1944 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Ф. І. Полянський. – Львів, 2009. – 19 с.

40. Сидор–Чарторийський М. Від Сяну по Крим: Спомини учасника III похідної групи «Південь» / М. Сидор–Чарторийський. – Нью-Йорк: Говерля, 1951. – 222 с.

41. Слободянюк М. А. Антифашистський рух Опору в Південній Україні (1941–1944 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Слободянюк М. А. – Дніпропетровськ, 2002. – 277 с.

42. Слободянюк М. А. Рух Опору в Дніпропетровщині в роки Великої Вітчизняної війни / М. А. Слободянюк, І. А. Шахрайчук. – Дніпропетровськ: Оксамит–Текс, 2004. – 294 с.

43. Старка В. В. Рух Опору в Галичині в 1941–1944 роках: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Старка В. В. – Тернопіль, 2006. – 202 с.

44. Стародубець Г. М. ОУН(б) в українському національно-визвольному русі на Волині в роки Другої світової війни (1941–1943) / Г. М. Стародубець. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 144 с.

45. Труш В. Діяльність ОУН(б) на Харківщині / В. Труш // Діяльність підпілля ОУН на Сході України. 36. ст. / [Упорядник Хобот П. В.]. – Дніпропетровськ: Спадщина, 2010. – С.104–128.

46. Фостій І. П. Північна Буковина і Хотинщина у Другій світовій війні 1939–1945 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / І. П. Фостій. – Чернівці, 2005. – 23 с.

47. Хобот П. И стал Днепрпетровск... столицей / П. Хобот, Д. Куделя // Днепровская панорама. – 1993. – 23 сентября.

48. Хобот П. Діяльність організації українських націоналістів (ОУН) бандерівців на Дніпропетровщині в роки німецької окупації (1941–1944 рр.) / П. Хобот, Д. Куделя // Борисфен. – 1993. – №11; 1994. – №1–2.

49. Черномаз Б. Діяльність національно-патріотичного підпілля на Уманщині у 1941–1945 роках / Б. Черномаз. – Умань, 2002. – 401 с.

50. Шляхтич Р. П. Діяльність підпілля ОУН(Б) на Криворіжжі в роки окупації України (1941–1944 рр.) / П. Хобот, Р. Шляхтич // Мандрівцевь. – 2013. – №4. – С.43–48.

51. Шляхтич Р. П. Створення Південної похідної групи ОУН(Б) та її діяльність протягом 1939–1941 років / П. Хобот, Р. Шляхтич // Військово-науковий вісник. – 2013. – Вип.20. – С.174–188.

52. Щур Ю. «На грані двох світів»: український націоналістичний рух на Наддніпрянщині (1920–1955 рр.) / Ю. Щур. – Запоріжжя: Просвіта, 2011. – 200 с.

53. Щур Ю. Нарис історії діяльності Організації Українських Націоналістів на Східноукраїнських землях / Ю. Щур. – Запоріжжя: ЗНТ ім. Я. Новицького, 2006. – 68 с.

54. Щур Ю. Організація Українських Націоналістів на Запоріжжі. Короткий нарис / Ю. Щур. – Запоріжжя: ЗНТ ім. Я. Новицького, 2009. – 52 с.

55. Щур Ю. Підпілля ОУН–М на Наддніпрянщині під час німецько-радянської війни / Ю. Щур // Наукові праці іст. факультету Запорізького держ. ун-ту. – Запоріжжя: Просвіта, 2008. – Вип. XXII. – С.109–117.

References

1. Antonjuk Ja. Dijał'nist' sluzhby bezpeky OUN na Volyni / Ja. Antonjuk. – Luc'k: Volyns'ka knyga, 2007. – 176 s.
2. Bokij N. Nacional'nyj ruh Oporu 1941–1945 rr. u Central'noukrai'ns'komu regionu (za materialamy Kirovogradshhyny) / N. Bokij, O. Zhytkov, I. Kozyr // Druga svitova vijna i dolja narodiv Ukrai'ny. – K.: Zovnishtorgvydav, 2007. – S.86–96.
3. Vegesh M. Narysy istorii' nacional'no-vyzvol'nogo ruhu v Galychyni ta Volyni naperedodni i v roky Drugoi' svitovoi' vijny (1939–1944) / M. Vegesh, K. Smijan. – Uzhgorod: UzhDU, 1998. – 104 s.
4. Vegesh M. Storinky istorii' OUN–UPA v Zakarpatti (1939–1956 rr.) / M. Vegesh // Suchasnist'. – 2001. – №3. – S.85–97.
5. Vjedjenjejev D. Osoblyvosti special'noi' dijał'nosti ukrai'ns'kogo nacionalistychnogo pidpillja u central'nyh ta pivdenno-shidnyh regionah Ukrai'ns'koi' RSR (1941 – kinec' 1940–h rr.) / D. Vjedjenjejev // Vojenna istorija Naddniprojanshhyny ta Donshhyny. Nauk. zbirnyk. – K.: B.v., 2011. – S.361–366.
6. Vinckovs'kyj T. S. Ukrai'ns'ke samostijnyc'ke pidpillja u Transnistrii' (1941–1944 rr.) / T. S. Vinckovs'kyj, I. Ja. Nikul'cha // Ukr. ist. zhurn. – 2007. – №5. – S.123–134.
7. Gladush V. A. Bojova dijał'nist' antyfasyst'skogo pidpillja Prydniprova'ja v roky okupacii' Ukrai'ny (cherven' 1941 – lystopad 1943 rr.): avtooref. dys. ... kand. ist. nauk: spec. 20.02.22 «vijs'kova istorija» / V. A. Gladush. – K., 2000. – 18 s.
8. Gorburov Je. G. Ruh oporu i nacionalistychno pidpillja na Pivdni Ukrai'ny ta v Krymu v period okupacii'. 1941–1944 rr.: avtooref. dys. ... kand. ist. nauk: spec. 07.00.01 «istorija Ukrai'ny» / Je. G. Gorburov. – K., 2003. – 18 s.
9. Dijał'nist' pidpillja OUN na Shodi Ukrai'ny. Zb. st. / [Uporjad. Hobot P. V.]. – Dnipropetrovs'k: Spadshhyna, 2010. – 132 s.
10. Dobrovol's'kyj S. OUNivs'ke pidpillja Donechchynu / S. Dobrovol's'kyj. – Pavlograd: Samvydav Leonida Romanjuka, 2009. – 35 s.

11. Drumov V. I. Ukrai'ns'ke pidpillja u 1941–1944 rr. na Mykolai'vshhyni / V. I. Drumov // Istorija Ukrai'ny. Malovidomi imena, podii', fakty. (36. st.). – K., 1999. – Vyp. 7. – S.141–145.
12. Zhyljuk V. M. Dijal'nist' OUN ta UPA na Zhytomyrshhyni u 1941–1955 rr.: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Zhyljuk V. M. – Rivne, 2007. – 215 s.
13. Zhyljuk V. M. Dijal'nist' OUN ta UPA na Zhytomyrshhyni u 1941–1955 rr. / V. M. Zhyljuk. – Rivne: Volyns'ki oberegy, 2008. – 308 s.
14. Zajcev Ju. Nacionalistychne pidpillja na terytorii' Mykolai'vshhyni v 1941–1944 rr. / Ju. Zajcev. – Mykolai'v: B.v., 2006. – 11 s.
15. Ivanushhenko G. Dejaki fakty dijial'nosti OUN i UPA na Sumshhyni / G. Ivanushhenko // Ukrai'ns'kyj vyzvol'nyj ruh. – L'viv, 2004. – №3. – S.260–272.
16. Ivanushhenko G. Zalizom i krov'ju. Sumshhyna v nacional'no-vyzvol'nij borot'bi pershoi' polovyny XX st. Istoryko-dokumental'ni narysy / G. Ivanushhenko. – Sumy: Sobor, 2001. – 192 s.
17. Ivanushhenko G. Pidpillja OUN–UPA na Sumshhyni: detalizacija podij cherez pryizmu dokumentiv spetsluzhb / G. Ivanushhenko // Dijal'nist' pidpillja OUN na Shodi Ukrai'ny. Zbirnyk statej / Uporjad. Hobot P. V. – Dnipropetrovs'k: Spadshhyna, 2010. – S.79–103.
18. Koval'chuk V. Dijal'nist' OUN(b) i zapillja UPA na Volyni i pivdenomu Polissi (1941–1944) / V. Koval'chuk. – Toronto–L'viv: Litopys UPA, 2006. – 497 s.
19. Koval'chuk V. OUN v Central'nij, Pivdenij ta Shidnij Ukrai'ni. 1941–1950-ti rr. / V. Koval'chuk. – K.: Zhytomyrs'ka obldrukarnja, 2011. – 80 s.
20. Koval'chuk I. Dijal'nist' struktur OUN na terytorii' Zhytomyrs'koi' ta zahidnyh rajoniv Kyi'vs'koi' oblasti v 1942 roci / I. Koval'chuk // Volyns'ki istorychni zapysky. Zb. nauk. prac'. – T.5 / I. Koval'chuk. – Zhytomyr: ZhDU im. I. Franka, 2010. – S.91–98.
21. Koval'chuk I. Do pytannja pro dijial'nist' rejdjujuchykh i miscevykh boi'vok UPA na terytorii' Zhytomyrs'koi' oblasti v 1943 roci / I. Koval'chuk // Ukrai'na u Drugij svitovij vijni: dzherela ta interpretacii' (do 65-richchja Velykoi' Peremogy): Materialy mizhnarodnoi' naukovoï konferencii', m. Kyi'v, 27 kvitnja 2010 roku / Vidp. red.: Legasova L. V. – K., 2011. – S.580–587.
22. Koval'chuk I. V. Formuvannja pohidnyh grup OUN i i'h pronyknennja na terytoriju Zhytomyrs'koi' ta Kyi'vs'koi' oblasti v lypni–serpni 1941 r. / I. Koval'chuk // Istorychni studii' Volyns'kogo nacional'nogo un–tu im. L. Ukrai'ny. – 2010. – Vyp.3. – S.86–92.
23. Kot S. Pidpillja OUN v okupovanomu Kyjevi. 1941–1943 / S. Kot // Druga svitova vijna i dolja narodiv Ukrai'ny: Materialy Vseukrai'ns'koi' naukovoï konferencii'. – K.: Sfera, 2005. – S.126–140.
24. Kudelja D. Dnipropetrovs'kyh «bandericiv» nimci rozstriljuvaly jak i komunistiv / D. Kudelja // Nashe misto. – 1994. – 23 serpnja.
25. Kurylo T. Sylja ta slabkist' ukrai'ns'kogo nacionalizmu v Kyjevi pid chas nimec'koi' okupacii' (1941–1943) / T. Kurylo // Ukrai'na moderna. – 2008. – №2 (13). – S.115–130.
26. Lenartovyč O. Ju. Ukrai'ns'kyj nacional'no-vyzvol'nyj ruh na Volyni v roky Drugoi' svitovoi' vijny / O. Ju. Lenartovyč. – Luc'k: Volyns'kyj nac. un–t im. L. Ukrai'ny, 2011. – 412 s.
27. Mazurok V. P. Samostijnyc'kyj ruh na Volyni v 40–h – na pochatku 50–h rokov XX stolittja: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: spec. 07.00.01 «istorija Ukrai'ny» / V. P. Mazurok. – Ivano-Frankivs'k, 2006. – 23 s.
28. Matla Z. Pivdena pohidna grupa / Z. Matla. – Mjunhen: Nasha knygozbirnja, 1952. – 32 s.
29. Medvedok P. Ukrai'ns'ke nacionalistychne pidpillja v Shidnij Ukrai'ni za dokumentamy policii' bezpeky ta SD / P. Medvedok // Ukrai'ns'ka Povstans'ka Armija i nacional'no-vyzvol'na borot'ba v Ukrai'ni u 1940–1950. Materialy Vseukrai'ns'koi' naukovoï konferencii'. – K.: In–t istorii' Ukrai'ny NAN Ukrai'ny, 1992. – S.186–193.
30. Myzak N. Za tebe, svjata Ukrai'no. Kn.5: Kam'janec'–Podil's'ka oblast' u vyzvol'nij borot'bi OUN, UPA / N. Myzak, V. Gorbatjuk. – Chernivci: Bukrek, 2006. – 352 s.
31. Myzak N. S. Pivdenne galyc'ke Nadzbruchchja u vyzvol'nij borot'bi OUN, UPA u 1939–1953 rr.: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Myzak N. S. – Chernivci, 2000. – 223 s.
32. Moroko V. M. OUN na Zaporizhzhzi v roky radjans'ko–nimec'koi' vijny / V. M. Moroko // Naukovi prac'i istorychnogo fakul'tetu Zaporiz'kogo derzhavnogo un–tu. – Dnipropetrovs'k: Promin', 1997. – Vyp.2. – S.152–164.
33. Nikol's'kyj V. M. Pidpillja OUN(b) u Donbasi / V. M. Nikol's'kyj. – K.: In–t istorii' Ukrai'ny NAN Ukrai'ny, 2001. – 178 s.
34. Ozymchuk O. B. Antyfasysty's'ka borot'ba OUN–UPA v roky Drugoi' svitovoi' vijny (period 1941–1944 rr.) na materialah Volyni: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Ozymchuk O. B. – Rivne, 1995. – 200 s.
35. Ozymchuk O. B. Rejdy UPA na terytorii' Zhytomyrshhyni v 1943 roci / O. B. Ozymchuk // Malynshhyna u prostori i chasi: Materialy Vseukrai'ns'koi' naukovo–krajeznavchoi' konferencii', 25–27 veresnja 1996 r. – Malyn, 1996. – S.120–122.
36. Olijnyk O. Borot'ba OUN–UPA proty okupacijnogo rezhymu na Hmel'nychchyni / O. Olijnyk // Materialy X–oi' Podil's'koi' istoryko–krajeznavchoi' konferencii'. – Kam'janec'–Podil's'kyj: Kam'janec'–Podil's'kyj derzh. pedagogich. un–t, 2000. – S.74–77.
37. Olijnyk O. V. Ukrai'ns'kyj nacional'no-vyzvol'nyj ruh v general'nij okruzi Volyn'–Podillja (1941–1944) / O. V. Olijnyk // Naukovi prac'i Kam'janec'–Podil's'kogo nacional'nogo un–tu im. I. Ogijenka. Serija: Istorychni nauky. – 2008. – Vyp.18. – S.366–376.
38. Pidlubnyj V. M. Dijal'nist' OUN ta UPA na Bukovyni v 1940–1952 rr.: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: spec. 07.00.01 «istorija Ukrai'ny» / V. M. Pidlubnyj. – Chernivci, 2010. – 19 s.
39. Poljans'kyj F. I. Nimec'kyj okupacijnyj rezhym i ruh Oporu na Ternopilli (1941–1944 rr.): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: spec. 07.00.01 «istorija Ukrai'ny» / F. I. Poljans'kyj. – L'viv, 2009. – 19 s.
40. Sydor–Chartoryjs'kyj M. Vid Sjanu po Krym: Spomyny uchasznyka III pohidnoi' grupy «Pivden'» / M. Sydor–Chartoryjs'kyj. – N'ju–Jork: Goverlja, 1951. – 222 s.
41. Slobodjanjuk M. A. Antyfasysty's'kyj ruh Oporu v Pivdennij Ukrai'ni (1941–1944 rr.): dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Slobodjanjuk M. A. – Dnipropetrovs'k, 2002. – 277 s.
42. Slobodjanjuk M. A. Ruh Oporu v Dnipropetrovshhyni v roky Velykoi' Vitchyznanoi' vijny / M. A. Slobodjanjuk, I. A. Shahrajchuk. – Dnipropetrovs'k: Oksamyt–Tekst, 2004. – 294 s.
43. Starka V. V. Ruh Oporu v Galychyni v 1941–1944 rokah: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Starka V. V. – Ternopil', 2006. – 202 s.
44. Starodubec' G. M. OUN(b) v ukrai'ns'komu nacional'no–vyzvol'nomu rusi na Volyni v roky Drugoi' svitovoi' vijny (1941–1943) / G. M. Starodubec'. – Ternopil': Pidruchnyky i posibnyky, 2002. – 144 s.
45. Trush V. Dijal'nist' OUN(b) na Harkivshhyni / V. Trush // Dijal'nist' pidpillja OUN na Shodi Ukrai'ny. Zb. st. / [Uporjadnyk Hobot P. V.]. – Dnipropetrovs'k: Spadshhyna, 2010. – S.104–128.
46. Fostij I. P. Pivnichna Bukovyna i Hotynshhyna u Drugij svitovij vijni 1939–1945 rr.: avtoref. dys. ... kand. yst. nauk: spec. 07.00.01 «istorija Ukrai'ny» / I. P. Fostij. – Chernivci, 2005. – 23 s.
47. Hobot P. I stal Dnepropetrovsk... stolicej / P. Hobot, D. Kudelja // Dneprovskaja panorama. – 1993. – 23 sentjabrja.
48. Hobot P. Dijal'nist' organizacii' ukrai'ns'kyh nacionalistiv (OUN) bandericiv na Dnipropetrovshhyni v roky nimec'koi' okupacii' (1941–1944 rr.) / P. Hobot, D. Kudelja // Borysfen. – 1993. – №11; 1994. – №1–2.
49. Chornomaz B. Dijal'nist' nacional'no–patriotynchno pidpillja na Umanshyni u 1941–1945 rokah / B. Chornomaz. – Uman', 2002. – 401 s.
50. Shljahtych R. P. Dijal'nist' pidpillja OUN(B) na Kryvorizhzhzi v roky okupacii' Ukrai'ny (1941–1944 rr.) / P. Hobot, R. Shljahtych // Mandricev'. – 2013. – №4. – S.43–48.
51. Shljahtych R. P. Stvorennja Pivdennoi' pohidnoi' grupy OUN(B) ta i'i' dijial'nist' protjagom 1939–1941 rokov / P. Hobot, R. Shljahtych // Vijs'kovo–naukovyj visnyk. – 2013. – Vyp.20. – S.174–188.
52. Shhur Ju. «Na grani dvoh svitiv»: ukrai'ns'kyj nacionalistychnyj ruh na Naddnipropranshyni (1920–1955 rr.) / Ju. Shhur. – Zaporizhzhja: Prosvita, 2011. – 200 s.
53. Shhur Ju. Narys istorii' dijial'nosti Organizacii' Ukrai'ns'kyh Nacionalistiv na Shidnoukrai'ns'kyh zemljah / Ju. Shhur. – Zaporizhzhja: ZNT im. Ja. Novyc'kogo, 2006. – 68 s.
54. Shhur Ju. Organizacija Ukrai'ns'kyh Nacionalistiv na Zaporizhzhzi. Korotkyj narys / Ju. Shhur. – Zaporizhzhja: ZNT im. Ja. Novyc'kogo, 2009. – 52 s.
55. Shhur Ju. Pidpillja OUN–M na Naddnipropranshyni pid chas nimec'ko–radjans'koi' vijny / Ju. Shhur // Naukovi prac'i ist. fakul'tetu Zaporiz'kogo derzh. un–tu. – Zaporizhzhja: Prosvita, 2008. – Vyp. XXII. – S.109–117.

Slobodyanyuk M. A., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Department of Ukrainian Studies, Dnipropetrovsk National University of Railway Transport (Ukraine, Dnipro), nikslobo@gmail.com

Modern regional historiography of Anti-Nazi struggle of OUN-UPA

The article attempts to analyze the state of illumination in the modern regional historiography of the anti-fascist activity of the OUN-UPA. It was noted that after gaining the state independence of Ukraine, the problems of OUN-UPA became one of the most popular among scientists. The factual basis of synthetic works on this topic is made up of publications of local lore, local character. It is established that the greatest attention of regional researchers was directed to the main centers of activity of the Ukrainian national liberation movement: Volyn and Galicia. Most aspects of the struggle of Ukrainian nationalists against the occupiers in these regions are highlighted at the proper scientific level. At the same time, the problems connected mainly with the eastern and central regions of Ukraine require further searches. It has been established that such issues as the struggle against the occupants of the OUN underground in the cities of Galicia, Volyn, Bukovina and Transcarpathia and in the rural areas of Eastern and Central Ukraine remain insufficiently developed.

Keywords: historiography, OUN-UPA, World War II, antifascist activity, regional studies, Volyn, Galicia.

* * *

УДК [930.1:070.48](477)«20»:929 Хмельницький (477)«16»

Степанчук Ю. С.,
докторант, Черкаський національний
університет ім. Богдана Хмельницького
(Україна, Черкаси), iiepp@ukr.net

**ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ОБРАЗ
БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
НА СТОРІНКАХ НАУКОВОГО ВИДАННЯ
«УКРАЇНА В ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ
(З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО КІНЦЯ XVIII СТ.)»**

Досліджено історіографічний образ Богдана Хмельницького, який міститься на шпальтах наукового видання «Україна в Центральній-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.)». Комплексно проаналізовано та здійснено порівняльний аналіз різномісних висновків сучасних вітчизняних та зарубіжних фахівців щодо причин та наслідків військово-політичних стосунків гетьмана з Росією, Кримом, Молдовою, Трансильванією, Туреччиною, Швецією. Висвітлено історіографічний образ гетьмана як державотворця, політика, правителя, а також як особистості.

Ключові слова: Богдан Хмельницький, гетьман України, історіографічний образ, Українська революція, Козацька держава, Річ Посполита, постперелазський період, Раднотська коаліція, козацька старшина.

Збірник наукових праць «Україна в Центральній-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.)» відіграє вагомий роль у науковому житті сучасної України. Тут публікують результати авторитетних наукових досліджень стародавньої та середньовічної історії України, які, нерідко, перетинаються з історією її сусідів – Білорусії, Литви, Молдавії, Польщі, Росії, Румунії, Туреччини, Угорщини, що розширює світосприйняття українського читача та робить видання привабливим для іноземних істориків, які теж часто публікують свої наукові здобутки на сторінках цього збірника.

На шпальтах зазначеного періодичного видання багато уваги приділено висвітленню теоретичних проблем Української революції середини XVII ст. та її лідера – Богдана Хмельницького. Історіографічний образ гетьмана, окреслений на сторінках цього наукового журналу, часто є контрверсійним, позбавленим рис ідеалізації та надмірного пієтету, що є свідченням незаангажованості та високої наукової об'єктивності представлених досліджень.

Метою пропонованої статті є узагальнення рис історіографічного образу Б. Хмельницького, окресленого

на шпальтах наукового видання «Україна в Центральній-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.)».

Активними дописувачами зазначеного наукового збірника є відомі дослідники епохи Б. Хмельницького – В. Брехунко, В. Горобець, А. Гурбик, Ю. Мицик, В. Степанков, Т. Чухліб, Я. Федоренко, Т. Яковлева та ін. У багатьох дослідженнях, на фоні загальнополітичного та військового становища молоді Козацької держави, Б. Хмельницький зображений як дипломат та геополітичний діяч, фахівці відобразили складну еволюцію розуміння гетьманом місця та ролі України в геополітичному просторі Східної Європи – від її автономії в складі Речі Посполитої до суверенної держави.

В. Степанков вважає, що Б. Хмельницький та його соратники ще на етапі підготовки до повстання мали великі сподівання на допомогу Туреччини чи Криму [1, с. 224]. Як результат, уже в березні 1648 року вдається укласти українсько-кримський договір – перший міжнародний договір Б. Хмельницького. А. Гурбик, характеризуючи кримсько-турецький напрям зовнішньополітичних устремлень Українського гетьманату, називає цю угоду помітною стратегічною перемогою Б. Хмельницького, адже, на його думку, дорога до успішного союзу з Туреччиною пролягала через Крим [2, с. 69].

А. Гурбик, на фоні постійного перегрупування політичних сил, показав генезу стосунків між Військом Запорозьким, яке очолював Б. Хмельницький, та Туреччиною в роки Української революції. Він упевнений, що зміцнення українського козацтва ще за П. Сагайдачного спонукало султанат серйозно зважати на нового геополітичного суб'єкта. Учений зазначає, що український гетьман був добре обізнаний із політичною ситуацією в Туреччині, коли після Цецорської битви 1620 року потрапив у турецький полон і два роки був невольником султанського флотоводця в Константинополі. Не випадково майбутній гетьман, знавець турецько-татарських справ, у 1646 році був учасником таємної наради в короля, де обговорювалися плани війни Речі Посполитої з Османською імперією. Власне, як і В. Степанков, А. Гурбик вважає, що на початковому етапі визвольної боротьби, не маючи надії на допомогу Москви чи інших сил, вагомий роль Б. Хмельницький відводив Кримському ханству та Оттоманській Порті. Військовий союз із Кримом був необхідний гетьманові ще й через те, що він конче потребував татарської кінноти для паритетного протистояння знаменитій польській кавалерії [2, с. 69].

А. Гурбик указує на «дозованість» військової допомоги Кримського ханства, яке, будучи повністю керованим зі Стамбулу й переслідуючи свої меркантильні політичні та економічні інтереси, завжди порушувало умови союзу з козаками та припиняло збройну боротьбу, як тільки з'являлися ознаки військово-політичного зміцнення козацької України [2, с. 70].

В. Степанков охарактеризував багатовекторність зовнішньополітичної діяльності гетьмана України, яка мала на меті повне знищення Речі Посполитої за допомогою Туреччини чи Москви та визнання Україною вигідної для неї васальної залежності від тієї чи іншої держави. До російського уряду з такою пропозицією Б. Хмельницький уперше, але безрезультатно, звернувся